

Bild: TriArt

Flocken

En filmhandledning från Svenska Filminstitutet

Rek för åk 9 – gymnasiet

[Flocken](#) skildrar vad som händer i ett litet samhälle när en femtonårig flicka berättar att hon blivit våldtagen av en klasskamrat. Lojaliteter ställs på sin spets och skapar intrikata nätverk av hets, hot och hat mot flickan som snart står helt ensam med sin sanning. [Flocken](#) lyfter fram frågor om sexuell utsatthet, strukturer av manlig kultur, och hur rädslor och misstro förvandlar kollektivism och gemenskap till ett ohanterligt drev.

Handling

Det är bröllop i en vacker gammal träkyrka i en bottnisk by. Atmosfären andas social gemenskap. Men blicken hos en av tärnorna, femtonåriga Jennifer, har något sorgset över sig. Under festen fokuserar kameran också på den jämnåriga Alex som verkar lite obekvämt. Efter en stunds dansande försvinner Jennifer ut halsandes vin ur en flaska. När det stora festsällskapet lämnar festen finner de henne redlös på festlokalens scen där hon vaknar till och kräks inför alla. Nästa dag börjar det skvallras på nätet om Jennifers uppförande på festen. Det framgår också att Jennifer har påstått att Alex har våldtagit henne på en skoltoilet.

Alex mamma Susanne vägrar tro att hennes son är kapabel till något sådant och börjar försvara honom. När hon misslyckas med ett försökningsförsök mellan ungdomarna inleder hon en regelrätt förtalskampanj mot Jennifer via nätet.

Jennifer polisanmäler Alex som hämtas från skolan till förhör. Alex erkänner men säger sedan att han gjort det efter påtryckningar och för att få komma hem så snart som möjligt.

Jennifers familj, mamman, hennes pojkvän David och lillasyster Flisan, är redan lite marginaliserade ur bygemenskapen och får nu ta konsekvenserna av den hätska stämningen. Den sprider sig på internet där hatet accelererar och glåporden haglar. Alla tycks vända sig mot Jennifer och Alex i försvar.

Inte ens prästen Ian, som Jennifer har känt sedan barnsben och som ordnat ett städjobb åt henne i församlingen, tror på hennes berättelse. Även hennes närmaste kompisar Nathalie och Amanda väljer att tro på Alex oskuld, och skickar elaka sms. Han å sin sida tar efter påtryckningar från mamman tillbaka sitt erkännande hos polisen.

Tillsammans med sin mamma har Jennifer ett samtal med rektorn men möts inte av någon förståelse. Enligt rektorn hade det kanske varit bäst om Jennifer bytte skola.

På nätet börjar man oroa sig för en kommande rättegång och den ende som Jennifer tyr sig till är mammans pojkvän David som har en häst som hon tycker om att vara hos. Hemma hos David hittar hon ett gevär som hon hotar att använda för att ha ihjäl alla som har vänt sig mot henne.

Vid rättegången har nästan hela byn slutit upp men man beslutar att det hela ska hållas bakom stängda dörrar med hänvisning till de inblandades låga ålder. Under förhören får Jennifer berätta sin historia. Hon säger att Alex våldtagit henne genom att tvinga henne till oralsex. Alex

advokat försöker slå hål på hennes vittnesmål genom att betona att hon och Alex hånglat inne på toaletten tidigare. Alex svarar färdigt, att han inte minns särskilt mycket. Han påpekar att han tvingats till erkännandet. Men rätten konstaterar att hans ursprungliga erkännande stämmer exakt överens med Jennifers vittnesmål, även hennes blåmärken stödjer berättelsen. Förhandlingarna avslutas och Alex döms till villkorlig dom och böter.

Alex mamma gråter ut hos prästen men mobiliserar samtidigt byborna och eldar upp deras upprördhet över den ”orättvisa” domen. Det arrangeras en överraskningsfest på hennes födelsedag och det dricks rejält med alkohol. Festen urartar och några beger sig till Jennifers familjs hus där de misshandlar David som försöker skydda familjen. När han kommer tillbaka till sin gård finner han sin häst ihjälskjuten i hagen.

Hoten gör att David till sist tar avstånd från familjen och åtminstone passivt ansluter sig till ”mobben”. Till och med Jennifers mamma lägger skulden på dottern för ha förstört hennes liv.

Jennifer flätar sin systers hår inför skolvslutningen men hennes mamma ligger kvar i sängen. Medan Jennifers skolkamrater får sina betyg, och Alex delar ut rosor som tack för deras stöd, beger sig Jennifer ut i skogen med Davids gevär.

På kvällen erkänner Alex för sin mamma att han gjorde det. Våldtog Jennifer. Hon vägrar ta in det och uppmanar honom att hänga med till de andra ungdomarnas avslutningsfest nere vid sjön. Där badar de i den ljusa natten. Amanda börjar flirta med Alex och de beger sig till en ödestuga i närheten. De pussas men Alex blir hårdhänt och våldtar Amanda på en säng.

Lutad mot ett träd i skogen sätter sig Jennifer med gevärspipan mot halsen. Efter tvekan lägger hon dock från sig vapnet. Kameran rör sig över trädtopparna och en ödslig trombon ekar över den täta björkskogen.

Skuld och ansvar

I den stund Jennifer berättar att hon blivit utsatt för en våldtäkt konfronteras hon med frågor kring sitt eget agerande. I det första polisförhört ställer polisen rutinmässigt frågor kring hennes och förövarens agerande. Gjorde hon motstånd? Men också detaljerade frågor kring hennes klädsel. I rättssalen får hon frågor om hennes och Alex tidigare relation. De har ju uppenbarligen hånglat tidigare och Jennifer har väl aldrig upplevt sig hotad av Alex?

- Fundera över varför rättsväsendet tenderar att rikta in sig på offrets ansvar. Vad säger det om kvinnors roll i samhället och ”kvinnlighet beteende” i relationer till män? Vad har ni själva läst eller hört om denna problematik?
- Problematiken gäller HBTQIA-personer i lika hög grad som inte heller i praktiken kan klä eller bete sig icke-normativt utan att skuldbeläggas. Diskutera hur samhället kan förändras så att medborgare inte diskrimineras på grund av dens kropp/klädsel/uttryck.
- ”Hade han sin penis i din slida?” Advokatens fråga ekar obönhörligt i rättssalens väggar. Är det något som ni blir överraskade av under själva förhören? Finns det något som talar till Jennifers fördel? Hur skulle ni beskriva de två advokaternas sätt att ställa frågor?
- Hur skulle ni beskriva stämningen i den scenen? Skriv några korta rader om hur ni upplever rättegångsscenen. Analysera sedan hur filmen skapar stämningen genom att tänka på samspelet mellan skådespel, scenografi, manus, kameraarbete osv.
- Till och med byns präst uppmanar Jennifer att berätta ”sanningen”. Varför lägger samhället ett ansvar på offret? Vilka fördomar finns

kring våldtäktsoffer och som Jennifer blir ett tydligt exempel på? Varför skuldbeläggs hon? Hur agerar hon kring sin egen skuld?

- Jennifers närmaste väninnor menar att hon inte "beter sig som om hon blivit våldtagen". Finns det någon kollektiv uppfattning i samhället om hur en person som våldtagits ska agera?

- Varför väljer man ofta att tro på pojken och inte flickan? Detta är något som författaren Katarina Wennstam problematiserat i flera av sina böcker. Framför allt i *Flickan och skulden: en bok om samhällets syn på våldtäkt*. Finns det olika synsätt som har med kön att göra i sådana här laddade frågor? Har samhället olika syn på flickors respektive pojkars berättelser och trovärdighet? Varför i så fall?

- Susanne, Alex mamma, agerar från första stund i total förnekelse kring hennes sons skuld till våldtäkten. Fundera över hur Susanne inför sig själv finner motiv för Jennifers eget ansvar och skuld. Och vilka förklaringar skulle stödja Alex oskuld? Vilken förståelse kan man ha för hennes agerande som mamma?

- Mot filmens slut tar en annan flicka, Amanda, initiativet till att kyssa Alex. Men när hon försöker avfärda att det ska gå längre blir han hårdhänt och våldtar också henne. Varför tror ni regissören har valt att iscensätta den på det här sättet? Vad säger den om var gränserna går kring medgivande till sex? Ta reda på vad som gäller enligt lag. Vad är ett samtycke?

Flockens gruppdynamik

Juridiken ger Jennifer rätt och Alex döms till villkorligt och böter. Men vad filmen vill undersöka är hur ett samhälle påverkas av ryktesspridning och konsekvenserna när ett kollektiv går samman och fryser ut en individ.

- Byn i filmen är ett litet samhälle där alla känner alla genom släktband eller närheten i arbete, kyrka och skola. Hur tror ni det påverkar vad som händer?

- Genom hetsande inlägg på nätet får Susanne allt fler att ansluta sig och upprättar till sist en blogg till Alex försvar. Spelar det någon roll att en på nätet kan vara anonym när en "väljer sida"? Hur beskriver filmen internetdiskussionerna?

- Vilken dramaturgisk effekt får de här meningarna med hatfulla kommentarer när man ser dem skrivna över filmduken/skärmen? Varför tror ni att nätet så lätt blir en samlingspunkt för skvaller?

- I ljuset av att ett nationellt IT-brottscenter etablerats i Sverige från och med 2015, och att man diskuterar skärpt lagstiftning mot näthat, hur tänker ni kring de här frågorna? Har man rätt att ventilera vad man vill på nätet? Ska det finnas straff mot kränkningar och hatkommentarer? Vilken plats har "nätvärlden" i er vardag? Hänger den fysiska verkligheten med den digitala enligt er?

- Sammansvärjningen mot Jennifer och hennes familj blir alltmer handgriplig. Hur påverkas hennes lilla syster, mamma och dennes pojkvän David konkret? Finns det någon i filmen som står upp för Jennifer?

- Någoting driver personerna i filmen att gå åt samma håll och backa upp Alex. Vad är en rädd för om en ställer sig utanför? Vad riskerar en? Hur får en mod att stå utanför om det känns rätt?

- Hur hanterar Jennifer sin position i utanförskap?

- Prästen kommer att inta en särskild plats i "flocken" då han både är en av byns centralfigurer men också någon som Jennifer tytt sig till och litat på. Vid bröllopet talar han om trygghet och förlåtelse. På skolavslutningen håller han ett vackert tal om gemenskap. "Tillsammans skapar vi det samhälle vi vill leva i. Tillsammans kan vi komma hur långt som helst." Hur kontrasterar hans ord med vad som samtidigt händer med Jennifer?

- Hur tycker ni att samhällets andra stöttepelare i byn agerar, såsom rektor och fotbollstränare?

- *Flocken* placerar också karaktärerna koreograferade i grupp kontra en ensam individ. I samband med rättegången sker exempelvis en panorering över den stora mobben med blickarna riktade mot den ensamma Jennifer som blir en mörk skugga i mängden av anklagande blickar. Hur skildrar filmen i övrigt grupp kontra individ, rent visuellt?

Begränsat utrymme

Filmens visar återkommande bilder från ett slakteri. Bröllopet äger till

exempel rum vägg i vägg med slakterilokalen och tärnorna bär den stora bröllopstårtan förbi rader av djurkadaver på krokar.

På filmspråk talar man om *dialektiskt montage*. En term som funnits sedan stumfilmen då man var ännu mer beroende av att bilderna talade för sig själva. Enkelt kan man beskriva det som vad som händer när man ställer bilder, eller scener, mot varandra och uppnår en tredje ny betydelse genom att dessa förstärker, motsäger eller kontrasterar varandra. Våldigt förenklat: en bild + en annan bild = en tredje bild eller innebörd.

- Vad tror ni att regissören vill berätta genom att visa upprepande bilder från slakteriet och närbilder av starka män som styckar djurkroppar och köttstycken som slängs lite vårdslöst i stora kärl?

- Fundera över hur den manliga gemenskapen i byn tar sig uttryck. Vad vill den bilden beskriva? Finns det något som ni tycker är överdrivet eller rent av klichémässigt över mansbilden i *Flocken*? Vad är manlighet enligt er? Vad är maskulinitet?

- Alex förblir en fåordig karaktär som åskådaren får försöka pussla ihop. Fundera över hur samhället runt omkring honom har format honom. Hur ser hans relation till pappan respektive mamman ut? Hur kan han ha påverkats av den machokultur som genomsyrar jargongen mellan männen på orten?

- De flesta våldtäkter begås av en gärningsman som på något sätt känner sitt offer. Så var det mellan Jennifer och Alex också. Hur tror ni att händelseutvecklingen och allas övertygelse om hans oskuld påverkas av Alex som person? Killen som ser trevlig ut, har många kompisar och är populär i klassen? Vad händer med honom under filmens gång? Hur skulle ni beskriva hans agerande? Varför tar han till exempel tillbaka sitt erkännande?

- Det finns två män som Jennifer först känner att hon kan ty sig till. Prästen och David. Hon hamnar i känsliga situationer med dem bägge. Diskutera Davids förändring under filmen. Hur kommer det sig att han till en början försvarar Jennifer för att sedan överge henne?

- ”HORER SKA VÅLDTAS” skriver byborna på husfasaden till Jennifers familjs hus. Vad säger det om kvinnosynen hos de vuxna? Finns det i er vardag ett accepterat språkbruk där man får kalla kvinnor för nedsättande tillmälen?

- Vad betyder ordet jämlikhet i praktiken?

- Vilket utrymme har kvinnorna i filmen? Finns det systerskap i orten?

Bilder av mörker och ljus

Filmen arbetar mycket med ljus och mörker och i vissa scener framstår personerna som svarta siluetter. Men det finns också bilder av ett naturligt skönt Försommarsverige.

- Jennifer placeras ofta som nedtryckt i hörnet av bilden. Som vid det första polisförhöret. Hennes hår hänger som en gardin för hennes ena öga. Hur tycker ni att kameran berättar om Jennifer? Hur känner hon sig? Vilken plats tar hon i rummet? Hur arbetar filmen med ljus och mörker? Utgå från en scen och diskutera hur man kan utläsa och tolka bilden utifrån dess kontrastverkan mellan dessa ?

- Det mesta i Jennifers tillvaro begränsar och hotar henne. I vilka miljöer är hon särskilt utsatt? Finns det någonstans där hon kan känna sig fri? Varför tror ni att hon drömmer om Miami?

- Hur vill ni beskriva naturen i filmen? Vilka känslor och associationer får ni av de exteriöra bilderna? Hur kan landskapsbilderna ses som metaforer för personernas själsliga tillstånd?

- Musiken till filmen är specialskriven av Lisa Holmqvist. Under förtexterna hörs ljudet av en orkester som stämmer sina instrument. De olika klangerna och stämmorna var för sig. Men de börjar inte spela. Istället kommer intensiva stråkar, eller blåsinstrument ensamma att vara ledmotiv. På bröllopet spelas Wilhelm Peterson Bergers *Intåg i sommarhagen* på piano när brudparet går ut. Detta stycke återkommer senare i olika skepnader. Försök identifiera var den hörs ytterligare i filmen och hur den förändras i tempo och karaktär. Hur tolkar ni just den musiken i förhållande till bilderna?

- Tystnaden i film är också ett val och ett sätt att berätta. Hur tänker ni er att tystnad i förhållande till musik också kan vara ett sätt att leda åskådare?

Verklighet och fiktion

”Inspirerad av verkliga händelser”, står det i filmens eftertexter. *Flocken* har kommit att debatteras då den ansetts ligga verkligheten väldigt nära. Händelserna liknade i hög grad det så kallade Bjästafallet som beskrevs i SVT:s program *Uppdrag granskning* från 2010. Mamman till flickan i reportaget anmälde filmen *Flocken* för förtal och familjen kände sig uthängda och kränkta. Både tv-programmet och filmen har fått jobbiga konsekvenser för dem. Som en ytterligare våldtäkt. ”Vår familj följer de lagar som finns så något ytterligare straff genom en film som rör upp allt igen förespråkar vi inte.” (Aftonbladet 14/9-2015)

- Utan att gå närmare in på, eller avgöra huruvida *Flocken* förhåller sig allt för nära verkligheten kan en föra en allmän diskussion kring själva fenomenet verklighet kontra fiktion. Fundera över hur fiktionen på andra sätt än exempelvis ett reportage kan problematisera svåra frågor. Vilka aspekter kan en få med i fikcionaliserad form som inte låter sig göras i ett journalistiskt arbete eller en dokumentär form?

- Fikcionaliseringen av verkliga brott är en växande genre inom tv och film. En av de mest omdebatterade nyligen var *Making a Murderer*. En serie som både hyllats och kritiserats just för att den starkt driver en tes i ett rättsfall. Hur tänker ni kring tendensen att göra fiktion av verkliga brott där det så uppenbart finns känsliga frågor kring skuld, rättvisa och lag och rätt?

- I Sverige har framför allt två filmer tidigare väckt stora diskussioner på grund av sina likheter med verkliga händelser. Jan Troells *Il Capitano* (1991) som skildrar Åmsemorden, och Mikael Marcimains *Call Girl* (2012) som mångade menade pekade ut Olof Palme som sexköpare. Fundera över hur ni tycker att film ska förhålla sig till verkliga händelser och verkliga personer. Vad får en berätta? Vad bör en berätta? Vilken hänsyn ska en ta till personerna, deras familjer eller efterlevande?

Tips på fördjupning

Filmer:

Anklagad (Jonathan Kaplan, USA, 1988)

Jakten (Thomas Vinterberg, Danmark, 2012)

Texter:

I kapitlet ”Filmens språk” i *Introduktion till filmpedagogik* (Gleerups, 2014) kan ni läsa mer och lära er om klippning och montage samt ljussättning och ljudläggning i film.

Flickan och skulden : en bok om samhällets syn på våldtäkt

av Katarina Wennstam (Albert Bonniers förlag, 2004)

Statistik från Brottsförebygganderådet på våldtäkt och sexualbrott:

<https://www.bra.se/bra/brott-och-statistik/valdtakt-och-sexualbrott.html>

FATTA är en ideell medlemsförening för alla oavsett kön eller icke kön som vill engagera sig mot sexuellt våld och för samtycke i praktik och lagstiftning:

www.fattaman.nu

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2015

Regi: Beata Gårdeler

Producenter: Annika Hellström, Agneta Fagerström-Olsson

Manus: Emma Broström

Medverkande:

Jennifer: Fatime Azemi

Alex: John Risto

Susanne: Eva Melander

Mia: Malin Levanov

Tony: Henrik Dorsin

David : Jakob Öhrman

Ian: Ville Virtanen

Tekniska uppgifter

Längd: 110 minuter

Censur: Från 15 år

Svensk premiär: 2015-09-11

Distribution:

Triart Film AB,

www.triart.se

Redaktion

Text: Louise Lagerström

Redaktör: Kaly Halkawt

Svenska Filminstitutet, maj 2016

Kontakt

filmiskolan@filminstitutet.se

filminstitutet.se/filmpedagogik

Observera

Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution sedan den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken filminstitutet.se/sv/fa-kunskap-om-film/film-i-skolan/om-att-boka-skolbio/ kan ni lära er mer om hur en hittar och bokar film för visningar i lärande sammanhang.